

ΜΠΑΚΤΑΠΟΥΡ, Η ΠΟΛΗ ΟΠΟΥ Ο ΧΡΟΝΟΣ ΣΤΑΜΑΤΗΣΕ ΓΙΑ ΠΑΝΤΑ*

ΤΟ ΜΠΑΚΤΑΠΟΥΡ, ή ωραιότερη πόλη του Νεπάλ, απέχει γύρω στα 18 χλμ. από την πρωτεύουσα της χώρας Κατμαντού. Στην ουσία πρόκειται για ένα μεγάλο χωριό βιοτεχνών και αγροτών, που διατήρησε τη μεσαιωνική του όψη και ατμόσφαιρα. Υπήρξε παλαιά βασιλική πρωτεύουσα της κοιλάδα του Κατμαντού, από τον 14ο έως τον 16ο αιώνα, και ανταγωνίστρια των δύο άλλων βασιλικών πόλεων, του Κατμαντού και του Πατάν. Οί πάμπολλοι ναοί της, τα ανάκτορα και οι υπέροχες κατοικίες που την κοσμούν την κάνουν να φαντάζει παραμυθένια στα μάτια των Ευρωπαίων. Δίκαια την επέλεξε ο σκηνοθέτης Μπερνάρντο Μπερτολούτσι για να γυρίσει εκεί όρισμένες σκηνές της ταινίας του «Ο μικρός Βούδας».

Ο φτηνότερος τρόπος για να πάς στο Μπακταπούρ είναι να πάρεις από το Κατμαντού το παλαικό, μονίμως φίσκα από έπιβάτες, τρόλεϊ. Τη συγκοινωνιακή αυτή γραμμή προτιμούν και οι πορτοφολάδες, όχι τόσο ντόπιοι όσο κυρίως Δυτικοί, θλιβερά απομεινάρια της πάλαι ποτέ πρωτοπόρας γενιάς «τών παιδιών των λουλουδιών», που ξέπεσαν σ' αυτήν τη χώρα και ξέμειναν φυτοζωώντας με διάφορες δουλειές του ποδαριού και μικροαπάτες, όποτε επιστρέφουν στη ζοφερή τους πραγματικότητα από τα συχνά ταξίδια τους στους τεχνητούς παράδεισους των παραισθησιογόνων. Το τρόλεϊ ακολουθεί το δρόμο που κατασκεύασαν οί Κινέζοι στην προσπάθειά τους να ισοσταθμίσουν με σειρά έργων υποδομής τις επεκτατικές βλέψεις που έχει ή Ινδία για το μικρό βασίλειο των Ίμαλαίων, το οποίο μοιάζει να συνθλίβεται ανάμεσα στους δύο γιγαντιαίους και άπληστους γείτονές του.

Η διαδρομή είναι υπέροχη. Το τρόλεϊ διασχίζει μιαν έξωτική, πλούσια γη με όργιαστική βλάστηση που λάμπει ξεπλυμένη από τις ξαφνικές νεροποντές που ξεσπούν καθημερινά την εποχή των θερινών μουσώνων. Η κοιλάδα πολιορκείται όλόγυρα από πανύψηλα γαλάζια βουνά που οί κορυφές τους χάνονται συνήθως μέσα σε παχιά όλόλευκα σύννεφα. Όλα φαντάζουν από κάποια απόσταση παραδεισένια¹ θαρρείς και βρίσκεσαι στον κήπο της Έδεμ την επόμενη μέρα της Δημιουργίας. Όμως ή πραγματικότητα είναι κάθε άλλο παρά ειδυλλιακή. Η ζωή των Νεπαλέζων, στη συντριπτική τους πλειονότητα αγροτών, είναι τραχιά. Οί τρόποι καλλιέργειας της γης είναι αρχαϊκοί και φυσικά ή απόδοσή τους πενιχρή, όμως ή φτώχεια κυμαίνεται εύτυχως σε ελεγχόμενα επίπεδα σε σχέση με τη γειτονική Ινδία και το Μπανγκλαντές, όπου οί άνθρωποι λιμοκτονούν. Στο Νεπάλ οί ασθένειες μαστίζουν τον πληθυσμό, ή παιδική θνησιμότητα ανέρχεται σε ύψηλο ποσοστό έπι των γεννήσεων και ό μέσος όρος ζωής δεν υπερβαίνει τα 52 χρόνια.

Μισή όλη κι όλη ώρα διαρκεί ή διαδρομή ως το τέρμα της γραμμής. Από δώ χρειάζεται να πεζοπορήσεις λίγο για να φτάσεις στο κέντρο της πόλης, όμως ούτε που παίρνεις είδηση, τόσο συναρπαστικές είναι οί εικόνες που κατακλύζουν τα έκθαμβα μάτια σου.

Η επίσκεψη της πόλης ξεκινάει συνήθως για τους τουρίστες από την Πύλη του Λέοντος, από την όποια αρχίζουν επίσης όλοι οί τουριστικοί όδηγοί την περιγραφή της διαδρομής που σε περνάει από όλα τα αξιοθέατα και τα σπουδαιότερα μνημεία. Έξω από την Πύλη αυτή σταθμεύουν και τα αυτοκίνητα, αφού απαγορεύεται αυστηρά ή είσοδός τους στην πόλη που οί δρόμοι της έχουν αποδοθεί αποκλειστικά στους πεζούς και τα ποδήλατα. Άλλωστε αυτοί δεν προσφέρονται για άλλου είδους τροχοφόρα έτσι στενοί που είναι και στρωμένοι με εύθραυστα τουβλα. Προτού να διαβείς την Πύλη, την προσοχή σου τραβάει ένας πολύ μικρός σαν έξωκλήσι ινδουϊστικός ναός, διακοσμημένος έξωτερικά με σκηνές διαφόρων ζώων σε στιγμές ζευγαρώματος. Βέβαια δεν είναι σπάνια σε ινδουϊστικούς

ναούς του Νεπάλ όπως και της Ινδίας ή αναπαράσταση των πιό άπιθανων έρωτικών στάσεων και ιδιομορφιών, όμως τὸ θέμα αὐτὸ μεταφερμένο στὸ ζωικὸ βασίλειο ἀποτελεῖ, ἀπ' ὅσο τουλάχιστον εἶμαι σὲ θέση νὰ γνωρίζω, μοναδικὸ δείγμα. Οἱ συγκεκριμένες παραστάσεις εἶναι λαϊκοῦ ὕφους καὶ ἀφελεῖς, τὰ δὲ ζῶα εἰκονίζονται νὰ ζευγαρώνουν σὰν ἄνθρωποι, λ.χ. ἡ ἐλεφαντίνα ἀνάσκελα μὲ τὰ πόδια ψηλὰ καὶ ὁ ἐλέφαντας νὰ τὴ βατεύει πεσμένος πάνω της.

Ἐναντι εἰσιτηρίου, γιὰ τοὺς ξένους φυσικά, περνᾷ στὴν Πλατεία Ντούρμπαρ, δηλαδὴ τὴν Πλατεία τῶν Ἀνακτόρων, κι ἀμέσως ἐκτινάσσεσαι ἄφρονος δεκάδες χρόνια πίσω στὸ χρόνο. Οἱ πλατεῖες Ντούρμπαρ στὶς βασιλικὲς πόλεις τῆς κοιλάδας τοῦ Κατμαντοῦ εἶναι

*Ὁ κεντρικὸς δρόμος τῆς πόλης μὲ τὰ ὑπέροχα
διώροφα σπίτια καὶ τὰ γραφικὰ μικρομάγαζα*

τὸ ἀντίστοιχο τῶν πλατειῶν τῶν καθεδρικών ναῶν στὶς δυτικοευρωπαϊκὲς πόλεις. Ὅργιο χρωμάτων καὶ μορφῶν τῶν πιό ἑτερόκλητων κτισμάτων καταπλήσσει τὰ μάτια τῶν ξένων. Μικροὶ ναοὶ σὲ καθαρὰ ἰνδικὸ ρυθμὸ, ἀλλὰ καὶ ἄλλοι μεγαλύτεροι σὲ μορφή παγόδας, γεμίζουν τὴν ἀπέραντη πλατεία, τὴν ὁποία καλύπτει ἓνα χαλὶ ἀπὸ κόκκινες πιπεριές ποὺ τὶς ἄπλωσαν οἱ κάτοικοι γιὰ νὰ ξεραθοῦν στὸν ἥλιο. Ὅλοι ἀνεξαιρέτως οἱ ναοὶ εἶναι ἰνδουϊστικοί. Ὁ ἰνδουϊσμός ἀποτελεῖ ἄλλωστε τὴν ἐπίσημη θρησκεία τοῦ βασιλείου αὐτοῦ τῶν Ἱμαλαίων, τὴν ὁποία πρεσβεύει τὸ 66% τοῦ πληθυσμοῦ, ἐνῶ τὸ 30%

ἀνήκει στὸ βουδισμό. Ἡ ἀνεξιθρησκεία εἶναι βασικὸ χαρακτηριστικὸ γνώρισμα τῶν κατοίκων τῆς χώρας, γι' αὐτὸ δὲν εἶναι παράδοξο σὲ κάποιους ναοὺς τῆς χώρας νὰ τελοῦνται μυστήρια κατὰ τὸ τυπικὸ καὶ τῶν δύο θρησκειῶν. Τὸ Νεπάλ παραμένει ὡς σήμερα μιὰ ἀπὸ τὶς ἐλάχιστες χώρες στὸν κόσμο ποὺ δὲν γνώρισαν θρησκευτικὲς ἔριδες.

Μέσα στὴν πλατεία τὸ πρῶτο πράγμα ποὺ σοῦ κινεῖ τὴν περιέργεια εἶναι δύο στήλες ποὺ στὴν κορυφή τους φέρουν ἢ μία τὸ ἄγαλμα τῆς θεᾶς Ντούργκα μὲ τοὺς 18 βραχιόνες καὶ ἢ ἄλλη τὸ ἄγαλμα τοῦ θεοῦ Μπαϊράβα μὲ τοὺς 12 βραχιόνες. Καὶ οἱ δύο θεότητες εἶναι ἀποτρόπαιες στὴν ὄψη καὶ φοροῦν περιδέραια ἀπὸ κομμένα ἀνθρώπινα κεφάλια. Οἱ γλυπτικὲς αὐτὲς συνθέσεις ἄρεσαν ὅμως τόσο πολὺ στὸ μονάρχη ποὺ τὶς εἶχε παραγγεῖλει, ὥστε διέταξε νὰ ἀκρωτηριάσουν τὰ χέρια τοῦ γλύπτη τους γιὰ νὰ τοῦ στερήσει γιὰ πάντα τὴ δυνατότητα νὰ φτιάξει κι ἄλλα τόσο ὠραῖα γλυπτὰ γιὰ ἄλλους παραγγελιοδότες. Σήμερα οἱ στήλες αὐτὲς πλαισιώνουν τὴν εἴσοδο ἑνὸς ἀστυνομικοῦ τμήματος γιὰ νὰ προκαλοῦν ἴσως φόβο στοὺς προσερχόμενους πολίτες.

Τὰ βασιλικά ἀνάκτορα ἀποτελοῦνται ἀπὸ δύο ἐπιμήκη κτίρια ποὺ ἐνώνονται μεταξύ τους καὶ καταλαμβάνουν σχεδὸν ὅλη τὴ μία πλευρὰ τῆς πλατείας ἀπὸ τὴ Χρυσὴ Πύλη, ἀριστούργημα τῆς νεπαλέζικης μικροτεχνίας, ἀπὸ ἐπιχρυσωμένο χαλκὸ, τοῦ 17ου αἰώνα, ποὺ ἀπεικονίζει μιὰ θεὰ μὲ τέσσερα κεφάλια. Περνώντας τὴ Χρυσὴ Πύλη μπορεῖ κανεὶς νὰ ἐπισκεφτεῖ τοὺς ναοὺς ποὺ βρίσκονται στὴν αὐλή, ἀπὸ ἔξω ὅμως, γιατί ἡ εἴσοδός τους

Τὰ βασιλικά ἀνάκτορα τοῦ Μπακταπούρ.

ἀπαγορεύεται στους μὴ Ἰνδουϊστές. Στὰ δεξιά τῆς Χρυσῆς Πύλης ἐκτείνεται τὸ παλάτι τῶν 55 παραθύρων, ὁ ἀρχικὸς πυρήνας καὶ τὸ πιὸ γνήσιο ἀπὸ τὰ βασιλικά διαμερίσματα. Ἐντύπωση προκαλοῦν τὰ θαυμάσια ξυλόγλυπτα πλαίσια τῶν παραθύρων, ποὺ προστατεύονται ἀπὸ ξύλινα ἐπίσης δρύφακτα, ὅπως συνηθίζοταν στὴ νεπαλέζικη ἀρχιτεκτονικὴ ὡς τὸν 20ὸ αἰῶνα, ὁπότε καθιερώθηκε ἡ χρῆση τζαμιῶν στὰ παράθυρα.

Ἀπέναντι ἀπὸ τὴ Χρυσὴ Πύλη ὀρθώνεται ὁ ναὸς Πασουπατινάθ, ὁ ἀρχαιότερος ναὸς τῆς πόλης, ἀφιερωμένος στὸν Σίβα, μὲ δύο ἐπάλληλες στέγες καὶ διακόσμηση ἀπὸ ἐρωτικά συμπλέγματα σὲ στάσεις τῆς Κάμα Σούτρα.

Στὸ Νεπάλ ὑπάρχει ἓνας μόνον ἀρχιτεκτονικὸς ρυθμὸς, ποὺ ἀπλῶς προσαρμόζεται στὶς

Ἀποψη τῆς Πλατείας Ντούρμπαρ, δηλαδή τῆς Πλατείας τῶν Ἀνακτόρων.

πυργοειδοῦς κατασκευῆς, ἡ ὁποία ὑψώνεται συνεχῶς ἐκλεπτυνόμενη. Οἱ ναοί, πλούσιοι σὲ κατασκευαστικὰ ὕλικά καὶ χρώματα, διακοσμοῦνται μὲ ἀνάγλυφες καὶ ζωγραφιστὲς δοκοὺς, γλυπτὰ ξύλινα περίτεχνα πλαίσια στὶς πόρτες καὶ τὰ παράθυρα, σκαλισμένες θύρες ἀπὸ ἐπιχρυσωμένο χαλκὸ. Οἱ σκηνές ἀπὸ τὸ Ἰνδουϊστικὸ πάνθεον καὶ οἱ φιλοδουλεμένες διακοσμῆσεις, μὲ θέματα παρμένα ἀπὸ τὸ φυτικὸ ἢ τὸ ζωικὸ βασίλειο, ἐκτυλίσσονται στὸ ἐξωτερικὸ τῶν ναῶν σὲ ἀντίθεση μὲ τοὺς θιβητιανοὺς ναοὺς ποὺ εἶναι βαριά διακοσμημένοι στὸ ἐσωτερικὸ τους.

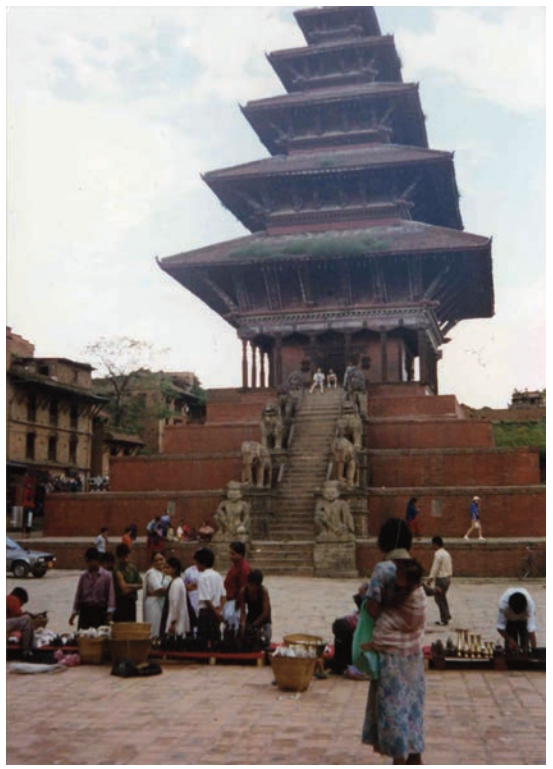
Οἱ τεχνίτες ποὺ δημιούργησαν ὅλα αὐτὰ τὰ κομψοτεχνήματα, ἀλλὰ διακρίθηκαν κυρίως στὸ χῶρο τῆς ξυλογλυπτικῆς, προέρχονται ἀποκλειστικὰ ἀπὸ τὴ φυλὴ τῶν Νεβάρ, ποὺ εἶναι οἱ ἀρχαιότεροι κάτοικοι τῆς κοιλάδας τοῦ Κατμαντοῦ, ἀπὸ τὰ προϊστορικὰ ἤδη χρόνια. Οἱ Νεβάρ, ποὺ ἀριθμοῦν σήμερα γύρω στὰ 600.000 ἄτομα, εἶναι οἱ καλλιτέχνες ποὺ γέμισαν μὲ τὰ ἀνεκτίμητα ἔργα τους ὄχι μόνον τὶς περισσότερες περιοχὲς τοῦ Νεπάλ καὶ κυρίως τὴν κοιλάδα τοῦ Κατμαντοῦ ἀλλὰ καὶ τὸ Θιβέτ ὅπου ἐργάστηκαν ἐπὶ δέκα αἰῶνες. Ἀξιοσημείωτο εἶναι πὼς οἱ μόνες περιοχὲς ποὺ δὲν ἔχουν νὰ ἐπιδείξουν ἔργα τέχνης στὸ Νεπάλ εἶναι αὐτὲς ἀκριβῶς ὅπου οἱ Νεβάρ δὲν πάτησαν τὸ πόδι τους. Πάντοτε ἀποτελοῦσαν κι ἐξακολουθοῦν νὰ ἀποτελοῦν μιὰ κλειστὴ κοινότητα, ὅπως οἱ συντεχνίες τοῦ Μεσαίωνα στὴ Δύση, μὲ παράξενα θρησκευτικὰ ἔθιμα καὶ πολλὲς προλήψεις, καθὼς καὶ σειρὰ ἀσφυκτικῶν ἀπαγορεύσεων ποὺ καθορίζουν τὶς μεταξὺ τους σχέσεις καὶ συμπεριφορές.

Ἄλλη ἄποψη τῆς Πλατείας Ντούρμπαρ.

Σχεδόν κολλητὰ στὴν Πλατεία Ντούρμπαρ ἐκτείνεται μιὰ ἄλλη ἐκπληκτικὴ πλατεία, στὴν ὁποία δεσπόζει μεταξὺ πολλῶν ἄλλων ἐντυπωσιακῶν κτισμάτων ὁ ναὸς τοῦ Νυαταπόλα, ὁ ὑψηλότερος τοῦ Νεπάλ, ποὺ ἀνεγέρθηκε τὸ 1708 κι ἔχει τὴ μορφὴ παγόδας μὲ πέντε ἐπάλληλες στέγες. Ἡ παράδοση ἀναφέρει πὼς στὴν οἰκοδόμησή του συμμετείχε ὁ ἴδιος ὁ τότε βασιλιάς. Ὁ ναὸς αὐτὸς ἐδράζεται σὲ πολὺ ὑπερυψωμένη βάση, στὴν ὁποία ἀνέρχεται κανεὶς ἀπὸ μιὰ στενὴ καὶ ἀπότομη πέτρινη κλίμακα, πλαισιωμένη κατὰ διαστήματα ἀπὸ μεγάλα πέτρινα ἀγάλματα ποὺ παριστάνουν, ἀπὸ τὴ βάση τῆς κλίμακας πρὸς τὰ πάνω, δύο παλαιστές, δύο ἐλέφαντες, δύο λιοντάρια, δύο γύπες καὶ δύο θεές. Ἡ ὄντοτητα ποὺ ἀντιπροσωπεύεται ἀπὸ κάθε δυάδα τῶν γλυπτῶν αὐτῶν, θεωρεῖται δέκα φορές ἰσχυρότερη ἀπὸ τὴν ἀμέσως προηγούμενῆ της.

Γιὰ καλὴ μας τύχη, τὴ μέρα ποὺ ἐπισκεφτήκαμε τὴν πλατεία αὐτὴ γινόταν μεγάλο πανηγύρι πρὸς τιμὴν μιᾶς ἀπὸ τὶς πάμπολλες θεότητες τοῦ Ἰνδουϊστικοῦ πανθέου. Ὅλος ὁ χῶρος εἶχε κατακλυστεῖ ἀπὸ ἑκατοντάδες οἰκογένειες ποὺ εἶχαν συρρεύσει γιὰ νὰ παρακολουθήσουν τὰ δρώμενα τὰ ὁποῖα ἀναπαριστοῦν τὸ θρησκευτικὸ γεγονός ποὺ γιορταζόταν. Τὸ πολὺβουο ἀνθρωπομάνι σκιρτοῦσε ἀπὸ τὶς ἀφηγήσεις τῶν παραμυθᾶδων ποὺ ἐξιστοροῦσαν τὸ γεγονός καὶ παλλόταν ἀπὸ τοὺς ἤχους τῶν κρουστῶν καὶ τὰ ἄσματα τῶν λαϊκῶν τραγουδιστᾶδων ποὺ σὲ διάφορες μουσικὲς κομπανίες διασκεδάζαν ἐδῶ κι ἐκεῖ τὸν κόσμο. Οἱ γυναῖκες, μὲ πολὺχρωμες, φανταχτερὲς ἐνδυμασίες, ἔραιναν μὲ γάλα καὶ ρύζι καὶ στεφάνωναν μὲ γιρλάντες λουλουδιῶν τὰ ἀγάλματα τῶν θεοτήτων μπρὸς στοὺς ναοὺς, ὅπου ἔκαιγαν χιλιάδες ραβδάκια ἀπὸ λιβάνι καὶ γέμιζαν τὸν ἀέρα μὲ τὰ βαριὰ ἀρώματά τους.

Ὁ ναὸς τοῦ Νυαταπόλα, ὁ ὑψηλότερος τοῦ Νεπάλ, ἀνεγέρθηκε τὸ 1708.

Στὰ πόδια τοῦ ναοῦ τοῦ Νυαταπόλα τὸ πολὺχρωμο ἀνθρωπομάνι παρακολουθεῖ μιὰ ἱερὴ λιτανεία.

τὰ δημόσια πλυντήρια καταλήγει στὴν πλατεία τοῦ ναοῦ τοῦ Ναττατρέγια, πού, κατὰ τὰ θρυλούμενα, κατασκευάστηκε ἀπὸ τὴν ξυλεία ἑνὸς μόνο δέντρου. Ὁ ναὸς αὐτός, ποὺ εἶναι ἀφιερωμένος στὸν Βισνού, ἔχει τρεῖς ἐπάλληλες στέγες καὶ ἐντυπωσιάζει μὲ τὶς γραμμές

Ἀπὸ τὴν πλατεία αὐτὴ ξεκινáει ὁ κεντρικὸς δρόμος τῆς πόλης μὲ τὰ ὑπέροχα διώροφα σπίτια καὶ τὰ γραφικὰ μικρομάγαζα, ποὺ ἀπλώνουν τὶς πραμάθειες τους πάνω στὰ πεζοδρόμια. Τὸ ὄργιο τῶν χρωμάτων καὶ οἱ μεθυστικὲς μυρωδιές τῶν μπαχαρικῶν μᾶς συνεπαίρνει. Ἔχουμε τὴν αἴσθηση πὼς μεταφερθήκαμε ὡς διὰ μαγείας σὲ περασμένες ἐποχές. Καθὼς εἶναι ἀκόμη μέρα καὶ δὲν ἔχουν ἀνάψει τὰ ἠλεκτρικὰ φῶτα, καὶ ὅπως δὲν κυκλοφοροῦν αὐτοκίνητα, τίποτα δὲν σὲ κάνει νὰ πιστέψεις ὅτι ζεῖς στὸν εἰκοστὸ αἰώνα.

Ὁ κεντρικὸς αὐτὸς δρόμος μὲ τὰ πολυπληθῆ προσκυνητάρια καὶ

του. Τὸ πιδὸ ὄνομαστὸ ὅμως κτίσμα τῆς πλατείας εἶναι ἡ Οἰκία τοῦ Παγωνιοῦ, παλαιὸ μοναστήρι ποὺ σήμερα στεγάζει τὸ Μουσεῖο Ἑυλογλυπτικῆς. Τὸ κτίριο αὐτὸ πῆρε τὴν παράξενη ὄνομασία του ἀπὸ τὴν ἐξαιρετικὴ διακόσμηση τῶν παραθύρων του, ποὺ ὅλα τους καλύπτονται ἀπὸ παραθυρόφυλλα στὸ σχῆμα παγωνιῶν μὲ ἀνοιχτὴ οὐρά.

Ἔχει πιά βραδιάσει γιὰ τὰ καλὰ ὅταν περνᾶμε ἀπὸ τὴ γειτονιὰ τῶν κεραμέων πρὶν ἀφήσουμε τὸ Μπακταπούρ γιὰ νὰ ἐπιστρέψουμε στὸ Κατμαντού. Ἀπὸ τὴν παρακείμενη πλατεία φτάνει ὁ ἀπόηχος τῆς γιορτῆς ποὺ δείχνει πὼς θὰ κρατήσῃ ὡς ἀργὰ τὴ νύχτα. Ὅμως οἱ κεραμοπλάστες δὲν φαίνεται νὰ ἐπηρεάζονται ἀπ' αὐτό. Σκυμμένοι πάνω ἀπὸ τὸν πηλό τους, ἐξακολουθοῦν αἰῶνες τώρα νὰ δουλεύουν μὲ τὴν ἴδια πάντοτε ἀμετάβλητη τεχνικὴ, παραμένοντας στὴν ἀνωθυμία καὶ φτιάχνοντας λειτουργικὰ κι ἀρκετὰ ἐφήμερα σκεύη καθημερινῆς χρήσης.

Ἡ πλατεία τοῦ ναοῦ τοῦ Ναττατρέγια μὲ τὶς κόκκινες πιπεριές ποὺ ἄπλωσαν οἱ κάτοικοι γιὰ νὰ ξεραθοῦν στὸν ἥλιο.

* Τὸ κείμενο αὐτὸ πρωτοδημοσιεύτηκε στὸ περιοδικὸ *ΕΜΕΙΣ ΚΑΙ Ἡ ΤΡΑΠΕΖΑ*, τχ 9, Ἰούν. 1997, σσ. 37-40. Ἡ ἐπίσκεψη στὸ Μπακταπούρ πραγματοποιήθηκε στὶς 3 Σεπτεμβρίου 1994.